

contempsisse remedia, ut gloriosa posset exercere certamina. » Quæro quæ remedia contempserit? Respondebis, nuptias. Quæro, Ista remedia contra quem morbum sunt necessaria? Remedium quippe a medendo, id est, a medicando nomen accepit. Simul itaque videmus ambo remedium nuptiarum : cur tu laudas libidinis morbum, quo perveniri cernis ad mortem, si non ei resistat aut continentiae retinaculum, aut conjugale remedium? Jam hoc et superius egi tecum, ubi disertissime pudicitiam conjugalem inter lascivientes et continentes ita posuisti : « Quæ verecundis manibus et confovet æstuantes, et laudat tali remedio non egentes. » Eadem itaque repeto. Iterum audi quod illic tibi breviter dilucideque respondi. « Quando ego istam concupiscentiam morbum esse dico, quare tu negas, qui tamen ei necessarium remedium confiteris? Si agnoscis remedium, agnosce morbum. Si negas morbum, nega remedium. Rogo cede aliquando etiam per os tuum tibi loquenti veritati : nemo providet remedium sanitati.

XLIII. Quæ sunt autem « Sanctorum virginum, sicut appellas, gloriosa certamina, » nisi quia non vincuntur a malo, sed vincunt in bono malum? Quæ non gloriosa ego, sed gloriosiora dicere malui. Habet enim palmam de hujus mali subjectione, quamvis minorem, pudicitia etiam conjugalis. Belligerat enim etiam ipsa contra carnalem concupiscentiam, ne limites thori nuptialis excedat : belligerat, ne definitum ex consensu conjugum orandi tempus irrumpat. Etsi tantas vires habet ista pudicitia conjugalis, tantumque Dei donum est, ut faciat quod præscribunt tabulæ matrimoniales, in ipso quoque thoro conjugali conflictu fortiore belligerat, ne ultra quam generandis filiis sat est, etiam ipsum conjugis corpus attrahat. Talis pudicitia nec menstruatis, nec

gravidis utitur foeminis, nec ejus ætatis qua certum est eas jam concipere non valere : nec eam prorsus concumbendi vincit affectus, sed tunc relaxatur, cum speratur generationis effectus. Si quid vero fit in conjugate, non quidem contra naturam, sed tamen quod tabularum matrimonialium limitem transeat, veniale apud Apostolum reperitur¹; quia nequaquam limes conjugalis carnis exceditur : sed tamen ut etiam ipse non excedatur, contra malum concupiscentiæ dimicatur. Quod usque adeo malum est, ut ei, ne noceat, pudicitiae certamine resistatur.

XLIV. Et tu, nisi fallor, in isto es certamine constitutus : et quia te fideliter pugnare existimas, vinci times. A quo, quæso te, vinci times? a bono, an malo? An forte sic a me vinci times, ut adhuc malum neges, et tanquam bonum laudes a quo vinci times? Inter duos adversarios constitutus in magnas coarctaris angustias, et me vis vincere per eloquentiam, et libidinem per continentiam : sed pugnando adversus eam confiteris malum, laudando eam deseris veritatis bonum. Sed ego te vinco, et expugnatorem et laudatorem mali, constituens te ante judicem, non alium, sed te ipsum. Vis enim vincere concupiscentiam expugnatione ejus, me vero laude ejus : sed ego respondeo : Ut vincatur qui laudat, judicet qui pugnat. Si enim malum est, cur laudat? Si bonum est, cur expugnat? Si autem nec bonum nec malum est, ut quid laudat? ut quid expugnat? Quandiu igitur expugnatorem libidinis eris, tandiu pro me contra te ipsum judex eris. An forte adversus libidinem non certabis, ne in isto quod mecum habes certamine supereris, dicens tibi ipsi : Melius non pugno, quam ostendo pugnando malum esse quod laudo? Noli obsecro te. Quid enim sum ego, quem

¹ 1 Cor. vii, 6.

pro magno desideras vincere? Vincat te potius veritas, ut tu libidinem vincas. Nam si adversus eam pugnare destiteris, vinceris, vincieris, et ad immunda omnia pertraheris. Quod cum sit horrendum malum, nec ad hoc quod desideras tibi proderit; etiam sic enim vinceris a me, imo ab ipsa quam prædico veritate. Sed concupiscentiæ laudator et concupiscentiæ debellator etiam tuo iudicio vinceris, cum id malum laudas, de cuius debellatione gloriaris. Si autem ne certamine dimicantis vincatur lingua laudantis, pugnare jam desinis; captivum concupiscentiæ, desertorem continentiae vincam, non jam suo, sed iudicio sapientiæ.

XLV. Causa itaque nostra finita est. Quantumlibet enim laudes concupiscentiam carnis, quando pugnans adversus eam; cernis quam verum de illa, nec nisi de illa dixerit apostolus Joannes, quod non est a Patre¹. Nam si, ut dicis, « Qui modum ejus non tenet, bono male utitur: » etiam in male utentibus bonum est ipsa. Quæ igitur est illa, quæ non est a Patre? An etiam ipsam, quomodolibet intelligas, laudare disponis? Porro si malum est ipsa, ubi erit? quando erit? Quandoquidem ista, etiamsi male quisque utatur, bonum erit: nec ipsa, ut dicis, sed ille erit malus, qui bono utitur male. Ac per hoc frustra dixit Joannes, concupiscentiam carnis non esse a Patre: hanc enim tu bonam, et ob hoc a Patre esse contendis, etiam cum ea quisque male utitur; quia bono male utitur. Nec dicere poteris: Quando moderata est, a Patre est; quando immoderata est, non est a Patre: quia et tunc, ut dicis, bonum est, quo bono male utitur malus. Sed ab his angustiis liberaberis, si credideris, non linguæ tuæ, sed pugnae tuæ. Continentia est enim a Patre, qua non expugnaretur concupiscentia, nisi non es-

¹ Joan 11, 16.

set a Patre. Hæc ipsa ergo, contra quam, si continenter vivis, acriter pugnans, non est a Patre. Non enim contra eam pugnans, nisi repugnaret: nec vero repugnaret tibi agenti quod donatur et amatur a Patre, si esset a Patre.

XLVI. Ex ista et cum ista nascitur homo, bonum Dei opus, non sine malo, quod trahit origo generationis, et sanat gratia regenerationis. Ac per hoc recte a me dictum est¹, « Ita nuptiarum bonum malo originali quod inde trahitur non potest accusari, sicut adulteriorum et fornicationum malum bono naturali quod inde nascitur non potest excusari. Bonum enim naturale dixi, quod mecum ipse collaudas; malum autem originale dixi, cujus motibus mecum repugnans, et cujus contra me laudibus pugnans. Non est malum quod natus es, sed cum quo natus es, et contra quod spiritualiter dimicas quia renatus es. Quod natus es, pertinet ad Dei conditionem, et parentum fecunditatem: contra quod autem dimicas quia renatus es, pertinet ad prævaricationem, quam diaboli astutia seminavit, unde te gratia Christi liberavit; ut prius hoc malo bene uteris in conjugio, nunc illi adverseris in te; non jam reus ex illo, sicut eras natus, sed ab eodem reatu non erutus, nisi quia renatus, ut possis redemptus regnare cum Christo: si tamen ista hæresis non te faciat perire cum diabolo, sed, quod potius cupimus, confitearis malum, contra quod bellum geris, ut eo non ita separato², quasi alia natura sit, sed in te omni ex parte sanato, in perpetua pace læteris.

XLVII. Non igitur « Sum pharmacopolæ similis, ut dicis, qui promittebat bestiam, quæ se ipsam comesset. » Sed observa, ne bestialis iste motus, contra quem videris in tua carne conflare, sicut te pervertit laudatus, sic te consumat postea relaxatus. Non enim, ut calumniaris,

¹ Lib. 1, de Nupt. et Concupisc. cap. 1. — ² Forte non a te separato.

ego dixi « Nuptias et magnum bonum et magnum malum, » tanquam eo modo ipsa se comedat ista sententia : sed dixi in uno homine naturam bonam, vitium malum : quod esse tu ipse certe in adulteris confiteris, nec propter eorum vitium improbens naturam, nec propter eorum naturam approbens vitium. Bonum dixi nuptias, ex quibus es natus; malum autem non de nuptiis, sed de vitiata origine attractum, contra quod geris bellum renatus.

XLVIII. Ridiculum est autem, quod me dicis, « Epicuri vias gradientem habenas omnes, quibus cupiditates frenantur, incidere. » Quid si ego laudarem corporis voluptatem? Hoc enim tu satis eloquenter facis, quod inerudite atque impolite faciebat Epicurus : quasi propterea sis ejus adversarius, quia diserte dicere non noverat ille, quæ dicis. Rursus, ut sentio, laboraturus es, quomodo te ostendas et laudatorem voluptatis esse, et Epicureum non esse. Sed noli laborare, ego te ista cura liberabo. Non es Epicureus, quia ille totum hominis bonum in corporis posuit voluptate, tu autem magnam partem humani boni ponere in virtute conaris, quam veram, id est, veræ pietatis ignoras. Dixit enim homini Deus : « Ecce » pietas est sapientia¹. » Et hæc unde homini, nisi ille det de quo scriptum est : « Dominus sapientes facit cæcos² : » et de quo item legitur : « Si quis indiget sapientia, postulet a Deo³. » Verum si tu non es Epicureus, qui ex illo aliquam partem in voluptatis laude sumpsisti : quanto minus ego, qui de voluptate carnis hoc sentio, quod sentit Ambrosius⁴; inimicam scilicet esse justitiæ, et quod homo concupiscentiæ voluptate concretus, priusquam nascitur subeat contagia delictorum. Quod autem

¹ Job, xxviii, 28. — ² Psal. cxlv, 8. — ³ Jacob. 1, 5. — ⁴ Ambros. lib. de Parad. cap. 12. et lib. de Philosoph. supra citatus lib. 2. cap. 5, 6.

ad mores pertinet nostros, quemadmodum vivamus, in promptu est eis, cum quibus vivimus. Nunc de catholico agitur dogmate ac fide : perfidia non sit desertoris in te, Nam tua me non terret, velut lingua censoris, Fateor me docere homines, quod in apostolicis Litteris didici, « Quia » si dixerimus quod peccatum non habemus, nos ipsos » decipimus, et veritas in nobis non est¹. » Fateor me in populo et cum populo Dei pectus tundere, et veraciter dicere : « Dimitte nobis debita nostra². » Nec insultetis hinc nobis : inde quippe estis hæretici ; quia hæc displicent vobis. Nos in Dei vera misericordia, vos in vestra falsa virtute confiditis. Vos gratiam Dei secundum merita nostra dari dicitis; quod tamen nisi damnasset Pelagius, a catholicis episcopis damnaretur³ : nos vero eam gratis dari, et propterea gratiam nuncupari, et ex illa esse omnia Sanctorum merita confitemur, dicente Apostolo : « Gratia Dei sum, quod sum⁴. » Ideo non irridetis, et præ vobis alta cervicæ contemnitis. « Facti enim sumus » opprobrium iis qui abundant, et despectio superbis⁵. » Consilium quippe inopis confudistis, « Quoniam Dominus spes ejus est⁶. »

XLIX. In hac tamen re, unde nunc agimus, non video, cur dicas, « Me habenas omnes, quibus cupiditates frenantur, incidere; » qui omni virtute secundum gratiam Dei, quæ datur hominibus, omnes cupiditates frenandas esse decerno. Sed abs te quæro, utrum bonæ an malæ sint istæ cupiditates, quas prædicas esse frenandas, et velut a me relaxentur, accusas? Puto enim non eas equorum vel quorumque animalium præter nos esse, sed nostras. In nobis sunt ergo malæ cupiditates, quas bene vivendo frenamus. Habenæ igitur, quibus non bonæ,

¹ 1 Joan. 1, 8. — ² Matih. vi, 12. — ³ Vide lib. de gestis Pelagii, cap. 14 et 5. — ⁴ 1 Cor. xv, 10. — ⁵ Psal. cxxxii, 4. — ⁶ Psal. xlii, 6.

sed malæ frenantur cupiditates, me præcidere criminariis. Harum est una concupiscentia carnis, ex qua et cum qua nascuntur, et propter quam renascuntur infantes. Eo malo conjuges castos dico uti bene, adulteros male: tu contra eo bono adulteros dicis uti male, castos conjuges bene: continentiam melius eo non uti, ambo dicimus; sed ego eo malo, tu eo bono. Ac per hoc; quamvis Deo nostra conscientia, conversatio vero etiam hominibus, inter quos vivimus, nota sit: tamen ambo continentiam profitemur: et si quod profitemur agimus, istam concupiscentiam profecto ambo frenamus, adversus ejus repugnantes motus ambo bellamus; ambo eam, si proficimus, debellamus. Verum hoc interest, quod ego dico me malum frenare, tu autem te bonum: ego dico mihi malum repugnare, tu tibi bonum: ego bello adversus malum, tu adversus bonum: ego cupio malum debellare, tu bonum. Unde putari potest, quod istam concupiscentiam magis incitare laudando, quam refrenare studeas continendo.

L. Gloriosa te per continentiam profiteris exercere certamina: contra quid rogo? Quid dicturus es, nisi contra carnis concupiscentiam? Sed utrum amicam, an adversariam? Numquid nisi adversariam respondebis? «Caro enim concupiscit adversus spiritum, et spiritus » adversus carnem¹.» Hæc enim invicem adversantur, sicut Apostolus testis est. Fortassis ergo eam laudare te fingis, si pugnare non fingis. Nam quomodo fideliter simul agas duo ista, non video, ut et laudes velut amicam, et expugnes velut inimicam. Unum eorum credimus: sed elige quid credamus. Si ex animo pugnas, non ex animo laudas. Si autem simpliciter agis in præconio, colludis in prælio. Ego sane quia inimicus tibi non sum, sicut

¹ Galat. V, 17.

inimicum tibi est illud quod habitat in carne tua malum, quamvis potissimum cupiam, ut hoc malum et doctrinæ sanitate vituperes, et vitæ sanctitate debelles: tamen ex his duobus, quorum putari potes unum ex animo facere, alterum fingere; malim te fallaciter laudare concupiscentiam, quam fallaciter expugnare. Tolerabilius enim lingua tua, quam vita mentitur: tolerabilius sententia, quam continentia simulatur. Fingis quippe laudem, qua sis adversarius sententiæ meæ; si non fingis castitatem, qua est adversarius concupiscentiæ tuæ. Ita fiet, ut nec contra me diutius proferas fallaciter verbum, si veraciter geris contra libidinem bellum. Sed sive unum horum fingas, sive utrumque; (quod nescio quemadmodum ex animo facias, id est, sine ulla simulatione, et pugnes contra quod laudas, et laudes contra quod pugnas:) ego tamen id quod est mitius de te credens, velut cum debellatore libidinis ago; et nuptias non dico malas, sed bene uti malo, quas tu dicis bene uti bono; bonum esse dicens concupiscentiam carnis, quam tamen in te debellando malum esse convincis. Quomodo autem cum illa, etiam qui ea bene utuntur, belligerent conjugati, jam superius disputavi.

LI. Quæ cum ita sint, et conjugium bonum est in quantum conjugium est, et homo sive de conjugio, sive de adulterio nascatur, in quantum homo est, bonum est; quia in quantum homo est, opus Dei est: et tamen quia cum illo et ex illo malo generatur, quo bene pudicitia conjugalis utitur, necessarium illi est, ut ab ejus mali nexu regeneratione solvatur. Quid ergo a me quæris, «Ubi sit originale malum;» cum in te ipso veriustibi loquatur libido, contra quam pugnas, quam tu ipse, quando eum laudas? Quid quæris, «Unde sit homo sub diabolo, quem Deus fecit?» Unde enim est in morte, quam Deus

non fecit? « Quid ibi cognoscit, inquis, diabolus suum si nec quod factum, nec unde factum est, ipse condidit? » Plane quod factum est, homo est; unde factum est, semen est hominis; utrumque bonum est: nihil horum diabolus condidit, sed vitium seminis ipse seminavit. Non ibi cognoscit suum bonum, quia non est ejus, quod ambo laudamus; sed cognoscit suum malum, contra quod ambo pugnamus: nec recte laudatur ad altero nostrum, contra quod ab utroque pugnatur. Vide sane, quemadmodum quæras a me, « Inter tot bona, unde sit in parvulis malum; » et taceas quod ego posui in eodem libro cui respondes, et inter ipsa verba quibus nunc respondes, quod ait Apostolus, « Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et » ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt¹. » Hoc enim non vis ut audiant vel legant homines isto loco, ubi maxime opus erat, ne agnoscant fidem suam, et contemnant argumentationem tuam.

LII. Definisse me dicis, « Hominem, si de fornicatione nascatur, reum non esse; si de conjugio, innocentem non esse. » Hæc vero nimia est, et aperta calumnia. Imo definivi hominem, undecumque nascatur, secundum catholicam fidem quam patres contra vos antequam nasceremini evidentissime defenderunt, et innocentem esse per nullum proprium, et reum per originale peccatum: naturæ autem substantiam, cujus auctor est Deus, etiam in grandibus esse peccatoribus bonam; qui utique propter peccata etiam sua propria mali sunt, quæ illi malo cum quo nati sunt addiderunt. Cur autem timerem, ne mihi objiceretur², ut dicis, « quia peccata omnium parentum omnibus filiis imputarem: cum etiam si hoc verum sit, (non quantum attinet ad utentes jam

¹ Rom. v, 12. — ² Vide infra lib. 6. c. 7.

sua voluntatis arbitrio; sed quantum attinet ad nascentes); nullo modo naturæ substantia malum esset, cujus auctor est Deus, sed ea quæ insunt ei vitia, contra quæ tu quoque, ut verbis tuis utar: Exerces gloriosa certamina?

LIII. Sicut autem, quemadmodum dicis, « quando adulteri gignunt, nascitur homo de virtute seminum, non de turpitudine flagitiorum: » ita quando conjuges gignunt, nascitur homo de virtute seminum, non de honestate nuptiarum. Aut si hic de utroque, et ibi de utroque: fructus autem nuptiarum est, quantum ad ipsas prorsus attinet nuptias, non hominum generatio, qui possunt etiam de adulteris nasci; sed ordinata susceptio filiorum. Cur ergo « Sententiæ meæ pars falsissima est, qua dixi, Nuptiarum bonum malo originali, quod inde trahitur, non potest accusari: » cum eo malo, contra quod pugnas, et bene usi fuerint conjugati ut nascereris, et hoc inde abs te tractum reum te teneret nisi renascereris? Itaque nec accusandi sunt conjuges qui bene utuntur malo, et regenerandi sunt filii ut liberentur a malo. Si enim nuptiarum bonum non esset nisi bonus usus boni, tunc mirandum esset, quomodo inde traheretur malum: cum vero sit bonum nuptiarum bonus usus mali, quid mirum si de ipso malo quo bene utitur bonitas nuptiarum, trahitur malum quod est originale peccatum? Illud mirabile est, quod cum essent Apostoli bonus odor Christi¹, trahebatur inde bonum, trahebatur et malum. Aliis enim erant odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem; cum odor ille non esset usus mali, sed boni. Ideo quippe bonus odor erant Christi, quia bene utebantur gratia Christi. Falsum est igitur quod dixisti: « Si malum inde trahitur, accusari potest, excusari non potest: » quia trahitur inde originale malum cum trahatur inde etiam bonum, ordi-

¹ 1 Cor. II, 15, 16.

nata scilicet propagatio filiorum. Nec malum illud inde ideo trahitur, quia bonæ sunt nuptiæ; sed quia in bonis eorum est etiam usus mali. Non enim copula nuptialis, sicut putas, propter carnis concupiscentiam, sed propter bonum quod de isto malo fit, instituta est. Quod quidem bonum sine isto malo fieret, si nemo peccasset. Nunc ergo sine isto malo esse non potest, sed non ideo malum est. Sicut e contrario, nullum malum sine aliquo bono esse potest, nec ideo bonum est. Opus enim Dei bonum est in natura, sine quo tamen esse non potest voluntas mala. Ac per hoc, sicut adulterium non potest esse sine bono naturæ, nec ideo bonum est: ita connubium non potest esse sine malo concupiscentiæ, nec ideo malum est. Quapropter etiamsi tibi concedatur: « Omnem causam mali esse expertem boni: » nihil hinc refertur ad nuptias, quæ non sunt causa mali. Neque enim concupiscentiæ malum nuptiæ fecerunt; sed quo bene uterentur, paratum invenerunt.

LIV. « Non evadit, inquis, res illa supplicium, cujus participatione etiam alia trahunt reatum. » Hoc si de concupiscentia carnis sentis, non absurde sentis. Hoc enim malo bene utuntur fideles conjugati, et ex hoc qui generantur reatum trahunt, ideoque et ipsi regni regenerandi sunt. Id autem malum non evadit supplicium: hoc est enim ejus supplicium, ut cum generatis, si regenerati non fuerint, puniatur; in regeneratis autem, cum ex omni parte sanati fuerint, consumatur. « Si trahitur, inquis: » « Et de nuptiis originale malum, causa mali est conventio nuptiarum » Quid si alius dicat, Si trahitur de natura voluntas mala, causa mali est constitutio naturarum; nonne falsissimum est? Sic ergo et quod ipse dixisti; quamvis originale malum de nuptiis trahatur, sed de carnali concupiscentia; contra quod malum et ipse configis:

quo malo conjugati bene utuntur, si sola conjuges propagationis gratia misceantur; et si peccatum non præcessisset quod in omnes homines pertransiit, nec fuisset profecto malum quo bene uterentur, et tamen ut procrearent filios miscerentur.

LV. « De arboribus autem bona et mala, » quantum erraveris, puto me satis demonstrasse in primo hujus operis libro: et cum eosdem nodos repetas, qui jam soluti sunt, non est superfluis immorandum. « Quæris per quid peccatum inveniatur in parvulis; » et enumeras multa bona tacens de malo, contra quod pugnas: sed cum taces, clamas. « Parentes, inquis, qui conventu suo causam fecere peccato, jure damnabiles; quorum labore actum est, ut ad dominatum exercendum in homines diabolus perveniret. » Potes hoc et ipsi Deo dicere, non dico quia creat homines traheutes originale peccatum, quia id tu negas; sed quia nutrit et vestit innumerabiles impios, etiam quos novit in ipsa impietate mansuros: quod profecto si non fecisset, servos homines diabolus non haberet. Sed forsitan dicas, Deus in eis pascendis non attendit nisi bonum, cujus ipse auctor est, quod homines sunt. Sic ergo et parentes in filiis gignendis non attendunt nisi bonum, quod homines sunt, maxime nescientes quales futuri sunt. Nempe, quod etiam tu confiteris, peccatum nullum esset, si nulla præcessisset voluntas mala: quia et originale peccatum, (quod nos dicimus, vos negatis,) nullum esset utique, nisi natura ex primi hominis mala voluntate vitiata. Sed nulla esset etiam voluntas mala, si nulla præcessisset natura vel angelica, vel humana. Numquid propter hoc Deum causam dicturus es peccatorum, quia voluntas ejus causa est mutabilium naturarum? Sicut ergo creati Deo non imputatur, quod rationales naturæ a bono deficiunt, sed quod bonum